

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA BIOLOGIE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**NÁVRH PRACOVNÍCH LISTŮ PRO VÝUKU PĚSTITELSKÝCH
PRACÍ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY**

České Budějovice 2006

Michaela JIRÁČKOVÁ

ANOTACE

Název diplomové práce: **Návrh pracovních listů pro výuku pěstitelských prací na 1. stupni základní školy**

Pracoviště: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
Pedagogická fakulta, katedra biologie

Autor: Michaela Jiráčková

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základních škol,
certifikátový program speciální pedagogika

Vedoucí diplomové práce: Ing.Štěpánka Chmelová, Ph.D.

Cílem této diplomové práce bylo navrhnout pracovní listy v rámci výuky pěstitelských prací na 1. stupni základní školy. Celkem bylo navrženo 29 pracovních listů pro jednotlivé třídy 1. stupně základní školy. Pracovní listy byly zaměřeny na témata: ovoce a zelenina, pokojové rostliny, škůdci a téma zahrada. Pracovní listy byly vyzkoušeny se žáky 1. stupně Základní školy v Lišově.

REMARK

<i>Name of diploma thesis:</i>	Suggestion of working papers for growing classes at elementary school
<i>Department:</i>	University of South Bohemia in České Budějovice, Pedagogical Faculty, Department of Biology
<i>Autor:</i>	Michaela Jiráčková
<i>Course:</i>	Teacher for 1 st stage of elementary schools, certificate program in special pedagogy
<i>Tutor of diploma thesis:</i>	Ing. Štěpánka Chmelová, Ph.D

The goal of this diploma thesis was to suggest working papers within the bounds of growing classes at elementary school. I proposed 29 working papers for individual classes of elementary school. The working papers were focused on the following topics: fruit and vegetables, pot plants, parasites and garden. The working papers were tested on pupils at elementary school in Lišov.

Poděkování

Děkuji paní Ing. Štěpánce Chmelové Ph.D. za odborné vedení, konzultace, přínosné rady a pomoc při vypracování diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala paní učitelce Daně Hořejší a paní zástupkyni Ireně Březinové, ze Základní školy v Lišově, za konzultace ohledně metodickému zpracování pracovních listů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci „Návrh pracovních listů pro výuku pěstitelských prací na 1. stupni základní školy“ vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny zdroje dat, ze kterých jsem čerpala.

.....*Michaela Jiráčková*.....

Michaela Jiráčková

V Českých Budějovicíchdne 25.4.2006

OBSAH

	Str.
1. ÚVOD	9
2. LITERÁRNÍ ČÁST	10
2.1. Pěstitelské práce na základní škole	10
2.1.1. Osnovy.....	10
2.1.2. Rámcové vzdělávací programy	13
2.2. Cíle vyučování pěstitelských prací	17
2.3. Mezipředmětové vztahy	18
2.4. Pracovní listy	19
2.5. Didaktické zásady	20
2.5.1. Zásada názornosti	20
2.5.2. Zásada uvědomělosti a aktivity	21
2.5.3. Zásada soustavnosti	21
2.5.4. Zásada přiměřenosti	22
2.5.5. Zásada individuálního přístupu k žákům	22
2.5.6. Zásada trvalosti	22
2.5.7. Zásada spojení teorie a praxe	22
2.5.8. Zásada vědeckosti	22
2.5.9. Zásada komplexního rozvoje osobnosti žáka	23
2.6. Organizační formy vyučování	23
2.6.1. Individuální výuka	23
2.6.2. Hromadná a frontální výuka	24
2.6.3. Individualizovaná výuka.....	25
2.6.4. Projektová výuka	26
2.6.5. Diferencovaná výuka	27
2.6.6. Skupinová a kooperativní výuka	27
2.6.7. Týmová výuka	28

2.6.8. Otevřené vyučování	28
2.6.9. Organizační formy ve výuce pěstitelských prací	29
2.7. Výukové metody	29
2.7.1. Klasifikace metod výuky (podle I. J. Lerner, 1986)	29
2.7.1.1. Informačně – receptivní metoda	30
2.7.1.2. Reproductivní metoda	30
2.7.1.3. Metoda problémového výkladu	30
2.7.1.4. Heuristická metoda	30
2.7.1.5. Výzkumná metoda	31
2.7.1.6. Metoda práce s učebnicí, s knihou	31
2.7.1.7. Metoda názorně demonstrační	31
2.7.1.8. Didaktické hry	31
2.7.1.9. Situační (případové) metody	31
2.7.1.10. Inscenační metody (metody hraní rolí)	32
2.8. Rozbor používaných učebnic	33
2.8.1. Učebnice pro výuku pěstitelských prací	33
2.8.2. Učebnice pro výuku prvouky a přírodovědy	34
3. METODIKA VYPRACOVÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE	34
3.1. Příprava pracovních listů	34
3.2. Témata rozpracovaná v pracovních listech	35
3.2.1. Ovoce a zelenina	35
3.2.2. Pokojové rostliny a jejich pěstování	37
3.2.3. Škůdci	38
3.2.4. Zahrada a školní zahrada	38
4. VLASTNÍ VYPRACOVÁNÍ	40
4.1. Vlastní návrhy pracovních listů	40
4.1.1. Pracovní listy pro 1. ročník	40
4.1.1.1. Pracovní list č.1	40
4.1.1.2. Pracovní list č.2	42
4.1.1.3. Pracovní list č.3	44
4.1.1.4. Pracovní list č.4	46
4.1.2. Pracovní listy pro 2. ročník	48

4.1.2.1. Pracovní list č.1	48
4.1.2.2. Pracovní list č.2	50
4.1.2.3. Pracovní list č.3 a 4	52
4.1.2.4. Pracovní list č.5	55
4.1.2.5. Pracovní list č.6	57
4.1.3. Pracovní listy pro 3. ročník	59
4.1.3.1. Pracovní list č.1	59
4.1.3.2. Pracovní list č.2	61
4.1.3.3. Pracovní list č.3	63
4.1.3.4. Pracovní list č.4	65
4.1.3.5. Pracovní list č.5	67
4.1.4. Pracovní listy pro 4. ročník	71
4.1.4.1. Pracovní list č.1	71
4.1.4.2. Pracovní list č.2	73
4.1.4.3. Pracovní list č.3	75
4.1.4.4. Pracovní list č.4	77
4.1.4.5. Pracovní list č.5	79
4.1.4.6. Pracovní list č.6	81
4.1.5. Pracovní listy pro 5. ročník	84
4.1.5.1. Pracovní list č.1	84
4.1.5.2. Pracovní list č.2	89
4.1.5.3. Pracovní list č.3	91
4.1.5.4. Pracovní list č.4	93
4.1.5.5. Pracovní list č.5	95
4.1.5.6. Pracovní list č.6	98
4.2. Vyhodnocení v rámci aplikace na základní škole	100
5. ZÁVĚR	102
6. SEZNAM LITERATURY	103
7. PŘÍLOHY	105

1. ÚVOD

Téma mé diplomové práce je Návrh pracovních listů pro výuku pěstitelských prací na 1. stupni základní školy. Z dob své povinné školní docházky si pamatuji, jak jsme pravidelně chodili na školní zahradu a starali se o náš třídní záhon. Nejvíce nás ale bavilo období sklizně, kdy jsme mohli vypěstovanou zeleninu sníst. Pokud to ovšem nestihl někdo jiný již před námi. Pro některé mé spolužáky to byla první a zároveň poslední zkušenost s prací na zahradě a s pěstováním rostlin.

V současné době je praxe trochu jiná. Pěstitelské práce v rámci praktických činností ustupují do pozadí. Učitelé se spíše věnují praktickým činnostem a výrobě různých výrobků a pěstitelské práce omezují na příležitostné pokusy v koutcích přírody. A tak spousta dětí hlavně z městských škol vůbec nepozná, kolik práce je potřeba než se mu např. mrkev dostane až na talíř.

Myslím si, že situace by se mohla změnit s uvedením rámcových vzdělávacích programů (dále RVP) ve školním roce 2007/2008. RVP přicházejí s návrhem propojování jednotlivých předmětů, které spolu souvisí do bloků a se zaměřením těchto výukových programů hlavně na praktickou stránku. Díky tvorbě nových výukových programů se mohou do popředí dostat předměty, které jsou nyní opomíjeny jako např. právě pěstitelské práce.

Cílem mé diplomové práce bylo podle tématických celků vytvořit pracovní listy pro jednotlivé ročníky. Pracovní listy by měly děti bavit, být zábavné a podporovat je v kreativním a samostatném řešení úkolů. Pokoušela jsem se vypátrat pracovní listy určené přímo jen pro výuku pěstitelských prací. Bohužel se mi to nepodařilo. Pracovní listy pro pěstitelské práce prostě neexistují. Proto by mé listy měly sloužit vyučujícím jako pomůcka pro výuku právě pěstitelských prací. Snažila jsem se vytvořit takové listy, které lze použít v jakémkoli typu školy, ať městské, či venkovské. Učitelé mohou použít přímo tyto listy, či si je různě upravit nebo pozměnit podle své potřeby. Mohou jim sloužit třeba i jen jako inspirace pro vytvoření vlastních pracovních listů.

2. LITERÁRNÍ ČÁST

2.1. Pěstitelské práce na základní škole

2.1.1. Osnovy

Pěstitelské práce jsou nyní součástí praktických činností. Obsahem pěstitelských prací v 1.- 5. ročníku jsou pěstitelské činnosti, pokusy a pozorování v koutku přírody, na školním pozemku a exkurze např. do zahradnictví, do sadu nebo na pole. Žáci se učí základním pěstitelským činnostem, které spojují s teoretickými poznatky, učí se znát určitý pěstitelský materiál a zacházet s ním, učí se znát pěstitelské nářadí, nástroje a pomůcky a správně a uvědoměle s nimi pracovat. Veškeré pěstitelské zásahy musí být zdůvodněny a pokud možno i ověřeny na základě pokusů a pozorování.

Podle vzdělávacího programu ZÁKLADNÍ ŠKOLA se pěstitelské práce vyučují v rámci předmětu praktické činnosti. Ty v sobě zahrnují tyto oddíly:

1.Práce s drobným materiálem

- stříhání, ohýbání, spojování, propichování, navlékání, svazování, slepování, lisování
- určování vlastností materiálu: tvar, barva, povrch, tvrdost
- rozlišování přírodních a technických materiálů
- seznamování se základními nástroji a pomůckami, s jejich účelem, způsobem použití, s jejich vlastnostmi
- vytváření návyku organizace a plánování práce
- osvojování si základů bezpečnosti a hygieny práce

Materiál, nástroje a pomůcky

- dřívka, špejle, drátky, hadříky, krabičky, korek, bužírka, papír, provázky, sláma, listy, šišky, větvičky, plody a semena rostlin
- nůžky, tupá jehla, lepidlo, nit

2.Práce s modelovací hmotou

- hnětení, válení, stlačování, přidávání, ubírání, ohýbání, sušení, vaření, dělení na části, poznávání vlastností materiálu: tvrdost, soudržnost, tvárnost, porovnávání materiálů a jejich vlastností
- ovládání a používání pracovních nástrojů a pomůcek: způsob použití, vhodný výběr materiálů a nástrojů
- uplatňování požadavků bezpečnosti a hygieny práce

Materiál, nástroje a pomůcky

- modelovací hlína, plastelína, modurit, těsto, vosk

- podložka, špachtle, modelovací očko, drát, nůž, nůžky

3. Práce s papírem a kartonem

- překládání, skládání, stříhání, trhání, vystřihování, nalepování, slepování, rozřezávání, sešívání, odměřování
- vystřihování jednoduchých symetrických tvarů z přeloženého papíru, obkreslování podle šablony, jednoduché kartonážní práce, skládanky, vystřihovanky
- určování vlastností papíru: tloušťka, povrch, barva, pružnost, tvrdost, savost, aj.
- rozlišování tvarů a formátů papíru, určování vhodného materiálu
- pracovní nástroje a pomůcky: vhodný výběr, jejich funkce a způsob používání
- uplatňování zásad bezpečnosti a hygieny práce

Materiál, nástroje a pomůcky

- papír různých vlastností a kvalit, vzorkovná papíru, karton
- nůžky, tužka, pravítko, lepidlo, nůž, jehla

4. Práce s textilem

- odměřování a navlečení nitě, uzlík
- šití stehem: předním a zadním stehem v jednoduchý šev, zarovnávání bavlněnou tkaninu podle vytažené nitě, obruba, přišití háčku a očka, poutka, navlékání gumy, šňůrky, látání
- rozlišování textilií: bavlněné, lněné, hedvábné, vlněné, z chemických vláken, rozlišování rubu a líce tkaniny
- textilní materiály: nitě, bavlnky, stehovka, šňůrky, stužky, příze, plst', knoflík, háčky, spínátka
- užívání vhodných nástrojů a pomůcek, jejich výběr, užití vlastností, způsoby použití, uživatelské dovednosti
- práce s jednoduchým střihem, jednoduché pracovní postupy, drobná oprava oděvu (poutko, knoflík), jednoduchý výrobek z textilu
- upevňování návyků organizace a plánování práce a bezpečnosti a hygieny práce

Materiál, nástroje a pomůcky

- textilie různého druhu a kvality, šňůrky, stužky, plst', knoflík, nitě, háčky, spínátka, vyšívací a látačí bavlnky, pletací příze
- nůžky, jehla, špendlíky, náprstek, křída, podložka na látání krejčovský metr

5. Práce montážní a demontážní

- seznámení se s návodem a předlohami stavebnice, s jednotlivými částmi, možnostmi užití

- sestavování modelů podle předlohy i podle představy z jednoduchých stavebnic
- vytváření vlastních plošných i prostorových kompozic ze stavebnicových prvků a volného materiálu
- práce se stavebnicemi z kartónových prvků
- sestavování jednoduchých modelů z konstrukčních stavebnic se spojovacími prvky a díly
- sestavování jednoduchých pohyblivých modelů podle předlohy i představy
- montáž, demontáž a údržba některých jednoduchých předmětů
- poznávání vlastností materiálů a jejich porovnávání, funkční využití
- osvojování si správných pracovních dovedností a návyků při organizaci, plánování a vlastní pracovní činnosti při zachování bezpečnosti a hygieny práce

Materiál, nástroje a pomůcky

- jednoduché stavebnice z plastů, stavebnice z kartónových prvků, konstrukční stavebnice se spojovacími prvky a díly, konstrukční stavebnice umožňující uplatnit pohyblivé prvky
- karton, špejle, odřezky dřeva, lepidlo, brusný papír, spojovací prvky
- nůžky, nůž, měřidlo, lepidlo, šroubovák, maticový klíč

6. Lidové zvyky, tradice a řemesla

- poznání na základě přímých ukázek, videa a filmu, návštěvy regionálních muzeí, exkurzí, aj.
- techniky zpracování - ukázky tkaní, drhání, batikování, modrotisk, vizovické pečivo, zpracování kraslic, práce se slámou, vyřezávání apod.
- v praktických činnostech: užití přírodnin a přírodních materiálů pro jednoduchou ozdobu, šperk, svícen, vánoční ozdoba apod.
- užití některé z technik zpracování: vykrývání kraslic, vizovické pečivo, práce se slámou, tkaní, batika, drhání apod.

Materiál, nástroje a pomůcky

- jsou volené podle charakteru vytvářeného výrobku a zvolené techniky zpracování

7. Pěstitelské práce

Obsahem pěstitelských prací pro 1. stupeň ZŠ, dle stávajících osnov je:

- ošetřování pokojových květin: zalévání, kypření, rosení, hnojení, rozmnožování, hydroponie, řez, jednoduchá vazba a úprava květin
- pěstování některých plodin (např. hrách, fazole, ředkvička, letničky, zelenina); úprava půdy, setí, sázení, ošetřování během vegetace, jednociení, hnojení, sklizení; poznávání semen, rostlin, plodů, plevele

- pokusy a pozorování
ověřování podmínek života rostlin
klíčivost, růst rostlin, rychlení, rozmnožování
exkurze do zahradnictví, sadu, na pole

Materiál, nástroje a pomůcky

- květináč, truhlík, konévka, kolíky, hrábě, motyčka, lopatka, váza, nůžky
- pomůcky pro hydroponii

Co by měl žák umět

- udržovat pořádek na pracovním místě a dodržovat zásady bezpečnosti a hygieny práce
- poznávat pěstitelský materiál, nářadí a pomůcky a správně s nimi pracovat
- provádět jednoduché pěstitelské činnosti, provádět pozorování a pokusy v koutku přírody a na školní zahradě

(kolektiv autorů, 1998)

2.1.2 Rámcový vzdělávací program

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.

Rámcové vzdělávací programy:

- vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě
- vycházejí z koncepce celoživotního učení

- formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání
- podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání

Základní vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). Vzdělávání svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, vede je k učební aktivitě a k poznání, že je možné hledat, objevovat, tvořit a nalézat vhodnou cestu řešení problémů.

Základní vzdělávání vyžaduje na 1. i na 2. stupni podnětné a tvůrčí školní prostředí, které stimuluje nejschopnější žáky, povzbuzuje méně nadané, chrání i podporuje žáky nejslabší a zajišťuje, aby se každé dítě prostřednictvím výuky přizpůsobené individuálním potřebám optimálně vyvíjelo v souladu s vlastními předpoklady pro vzdělávání. K tomu se vytvářejí i odpovídající podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Přátelská a vstřícná atmosféra vybízí žáky ke studiu, práci i činnostem podle jejich zájmu a poskytuje jim prostor a čas k aktivnímu učení a k plnému rozvinutí jejich osobnosti. Hodnocení výkonů a pracovních výsledků žáků musí být postaveno na plnění konkrétních a splnitelných úkolů, na posuzování individuálních změn žáka a pozitivně laděných hodnotících soudech. Žákům musí být dána možnost zažívat úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní. V průběhu základního vzdělávání žáci postupně získávají takové kvality osobnosti, které jim umožní pokračovat ve studiu, zdokonalovat se ve zvolené profesi a během celého života se dále vzdělávat a podle svých možností aktivně podílet na životě společnosti.

Klíčové kompetence - klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti. Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a složitý. Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového

procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány: kompetence k učení; kompetence k řešení problémů; kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální; kompetence občanské; kompetence pracovní.

ČLOVĚK A SVĚT PRÁCE

Oblast Člověk a svět práce postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání základních uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků. Koncepce vzdělávací oblasti Člověk a svět práce vychází z konkrétních životních situací, v nichž žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech. Vzdělávací oblast Člověk a svět práce se cíleně zaměřuje na praktické pracovní dovednosti a návyky a doplňuje celé základní vzdělávání o důležitou složku nezbytnou pro uplatnění člověka v dalším životě a ve společnosti. Tím se odlišuje od ostatních vzdělávacích oblastí a je jejich určitou protiváhou. Je založena na tvůrčí myšlenkové spoluúčasti žáků.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a svět práce je rozdělen na 1. stupni na čtyři tematické okruhy *Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce, Příprava pokrmů*, které jsou pro školu povinné.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v této vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků tím, že vede žáky k:

- pozitivnímu vztahu k práci a k odpovědnosti za kvalitu svých i společných výsledků práce
- osvojení základních pracovních dovedností a návyků z různých pracovních oblastí, k organizaci a plánování práce a k používání vhodných nástrojů, náradí a pomůcek při práci i v běžném životě
- vytrvalosti a soustavnosti při plnění zadaných úkolů, k uplatňování tvořivosti a vlastních nápadů při pracovní činnosti a k vynakládání úsilí na dosažení kvalitního výsledku
- poznání, že technika jako významná součást lidské kultury je vždy úzce spojena s pracovní činností člověka
- autentickému a objektivnímu poznávání okolního světa, k potřebné sebedůvěře, k novému postoji a hodnotám ve vztahu k práci člověka, technice a životnímu prostředí

- chápání práce a pracovní činnosti jako příležitosti k seberealizaci, sebeaktualizaci a k rozvíjení podnikatelského myšlení
- orientaci v různých oborech lidské činnosti, formách fyzické a duševní práce a osvojení potřebných poznatků a dovedností významných pro možnost uplatnění, pro volbu vlastního profesního zaměření a pro další životní a profesní orientaci

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru 1. stupeň

PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM Očekávané výstupy –

1. období: žák

- vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů
- pracuje podle slovního návodu a předlohy

2. období: žák

- vytváří přiměřenými pracovními operacemi a postupy na základě své představivosti různé výrobky z daného materiálu
- využívá při tvořivých činnostech s různým materiálem prvky lidových tradic
- volí vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu
- udržuje pořádek na pracovním místě a dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu

Učivo

- vlastnosti materiálu (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, fólie)
- pracovní pomůcky a nástroje – funkce a využití
- jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce
- lidové zvyky, tradice, řemesla

KONSTRUKČNÍ ČINNOSTI Očekávané výstupy –

1. období: žák

- zvládá elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi

2. období: žák

- provádí při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž
- pracuje podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu
- dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytne první pomoc při úrazu

Učivo

- stavebnice (plošné, prostorové, konstrukční), sestavování modelů

- práce s návodem, předlohou, jednoduchým náčrtem

PĚSTITELSKÉ PRÁCE Očekávané výstupy –

1. období: žák

- provádí pozorování přírody, zaznamená a zhodnotí výsledky pozorování
- pečuje o nenáročné rostliny

2. období: žák

- provádí jednoduché pěstitelské činnosti, samostatně vede pěstitelské pokusy a pozorování
- ošetřuje a pěstuje podle daných zásad pokojové i jiné rostliny
- volí podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje a náčiní
- dodržuje zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytne první pomoc při úrazu

Učivo

- základní podmínky pro pěstování rostlin, půda a její zpracování, výživa rostlin, osivo
- pěstování rostlin ze semen v místnosti, na zahradě (okrasné rostliny, léčivky, koření, zelenina aj.)
- pěstování pokojových rostlin
- rostliny jedovaté, rostliny jako drogy, alergie

(www.rvp.cz)

2.2. Cíle vyučování pěstitelských prací

Na rozdíl od ostatních druhů prací obsažených v pracovním vyučování jsou pěstitelské práce většinou dlouhodobého rázu a výsledek bývá zřejmý až po delší době. Cíl pěstitelských prací nesmí být zúžen na vypěstování rostlin nebo získání manuálních pěstitelských dovedností. Učivo má široký výchovně vzdělávací význam, přispívá k všestrannému rozvoji žákovy osobnosti. Pěstitelské práce přispívají také k rozumovému rozvoji dětí. Při správné výuce musí být žákům už od 1. ročníku jasný důvod každé činnosti, její důsledky a praktický význam. Proto každou činnost vhodně motivujeme, řádně vysvětlíme popř. ověříme pozorováním nebo pokusem, zdůrazníme její význam i konkrétní využití výsledků práce žáků.

Zařazení pěstitelských prací má velký význam hlavně v městských školách, kde se stávají hlavním zdrojem poznatků o pěstování rostlin.

(Štěpánková, 1983)

Praktické činnosti se při správném vedení významně podílí na vytváření základních prvků výchovy žáků. Žáci se učí poznávat různé materiály, pomůcky, nástroje, pracovní nářadí i

pracovní postupy. Získávají základní pracovní dovednosti a návyky, zejména návyky pro práci uvědomělou a tvůrčí, udržování pořádku na pracovišti, dodržování správných pracovních postupů a hygienických a bezpečnostních pravidel při práci.

V pěstitelských pracích, stejně jako v ostatních předmětech, má vyučovací proces dvě neoddělitelné složky – složku vzdělávací a složku výchovnou. Vzdělávací složka je základem na nějž nenásilně navazuje a o který se opírá složka výchovná.

Vzdělávací cíle – lze definovat jako získání určité sumy poznatků, osvojení si určité sumy vědomostí, poznání základních přírodních zákonitostí, které se zejména při pěstování rostlin uplatňují a osvojení určitých pracovních dovedností.

Výchovné cíle – lze definovat jako vytváření názorů a osobních přesvědčení žáků, vytváření a upevňování jejich charakterových vlastností a kladného vztahu k soustavné práci. Veliké možnosti výchovného působení vyplívají z široké poznatkové oblasti pěstitelských prací, která se zaměřuje na pochopení vztahů živé a neživé přírody, pochopení přírodních zákonitostí a možností člověka využívat těchto zákonitostí při řízení vývoje rostlin, i z toho, že se ve vyučování důsledně spojuje teorie s praxí. Nesmíme zapomínat, že velmi účinným výchovným činitelem je osobnost učitele. Učitel má být pro žáky vzorem.

(Bodlák, 1978)

2.3. Mezipředmětové (interdisciplinární) vztahy

Se zaváděním rámcových vzdělávacích programů se klade čím dál tím větší důraz na mezipředmětové vztahy. Každý předmět souvisí s každým, navzájem se prolínají a ovlivňují.

Pěstitelské práce úzce souvisejí a prolínají se s prvoukou a ve vyšších ročnících 1. stupně s přírodovědou. Některé pěstitelské pokusy jsou dokonce i zařazovány do pracovních sešitů pro prvouku a přírodovědu. V pěstitelských pracích si mohou žáci vyzkoušet nebo ověřit poznatky, které se naučili při hodinách prvouky nebo přírodovědy.

Prolínající se témata:

Prvouka - Krajina kolem nás - popsat základní činnosti člověka v krajině a jejich vlivy na životní prostředí krajiny, Příroda - živá příroda, jedinečnost života na Zemi, podmínky života organismů, proměny přírody v jednotlivých ročních obdobích, reakce organismů na roční období, pravidelné pozorování počasí- průběžné zaznamenávání - kalendář přírody, půda, její vznik a vlastnosti, využívání a ochrana půdy, vztah člověka a přírody, Život v přírodě – rostliny - znaky života rostlin, jejich životní potřeby a projevy, průběh života rostlin, známé a snadno

dostupné druhy rostlin, sledování života rostlin, jejich reakce na světlo, teplo, vodu, samostatné pěstování některé rostliny, pozorování práce na poli, v sadu, parku, zahradě (podle podmínek školy) význam rostlin pro člověka – okrasné, užitkové; péče o rostliny v přírodě, v domácnosti, význam zeleně pro život na zemi, práce na zahradě.

Přírodověda – Rozmanitost přírody - výživa rostlin, rostlina kulturní a planá, bylina jednoletá, dvouletá, vytrvalá, dřeviny, rostliny jedovaté, užitkové, léčivé, plevely a jejich poznávání, rostliny i živočichové v zimě, Přírodní společenstva na jaře - práce s atlasy rostlin, pořizování sbírek částí rostlin, lisování celých rostlin, Třídění organismů - výtrusné a semenné rostliny (stavba těla, učít se poznávat další rostliny, rozmnožování, byliny, dřeviny), Rozmanitost podmínek života na Zemi - rozmanitost přírody v Evropě a ve světě, botanické zahrady, tropické ovoce, Člověk, jeho životní podmínky a vztahy k prostředí - vlivy člověka na prostředí, ochrana přírody a prostředí

Český jazyk

1. ročník - krátké mluvené projevy, sdělování krátkých zpráv, uvědomělé čtení, vyprávění povídek a pohádek
2. ročník - vyjadřování ústní a písemné, krátké souvislé projevy, jednoduchý popis,
3. ročník - vypravování podle obrázků, pojmenovávání dějů a předmětů,
4. ročník - rozlišování slov dle významu, procvičování různých popisů, dodržování následnosti dějových složek, popis květiny kterou doma pěstujeme (rozšiřující učivo)
5. ročník - procvičování vyprávění, vlastní popis

Matematika

1. ročník - počítání předmětů v daném souboru, vytváření různých konkrétních souborů s daným počtem prvků, vystříhávání obrazců
2. ročník - rozšiřující učivo- závislost různých činností na průběhu času během dne
3. ročník - rovinné obrazce
4. ročník - slovní úlohy

Hudební výchova – lidové písně o rostlinách, zahradnících

Výtvarná výchova – výtvarné vyjádření skutečnosti, podle vyprávění, četby, filmu, rozvíjení fantazie, pozorování přírodních útvarů, rozlišování a hodnocení tvarů, poznávání krásy neživé i živé přírody na vycházkách.

2.4. Pracovní listy

Pracovní listy jsou didaktickým prostředkem, který se v posledním období objevuje v mnoha variantách na našem trhu pro různé předměty. Podstata spočívá v tom, že neobsahují

výkladové texty jako učebnice, ale jsou to v podstatě soubory úkolů, které má žák na daném stupni školy v daném předmětu samostatně řešit. Jsou jistým doplňkem učebnic. Většinou jsou vydávány souborně v pracovních sešitech.

Pracovní listy obsahují doplňovačky, křížovky, mapky, schémata, zajímavé úkoly a různé pokusy. Navazují na učivo v učebnicích, které doplňují a procvičují. Měly by být co nejpřitažlivější pro žáky. Důležité je, aby se úkoly stále neopakovaly. Vhodné je úkoly obměňovat a postupně zvyšovat jejich náročnost.

Pracovní listy jsou vizuálními pomůckami, které si může učitel vytvářet sám podle svého uvážení a potřeby. Měly by být přehledné, psané na počítači, ne vlastní rukou. Písmo má být dostatečně velké. Pracovní list nesmí být přehlcen úkoly. Měl by něčím zaujmout a dát dítěti dostatečný prostor pro vlastní práci. Žáci v nižších ročnících ocení zejména obrázky, které si mohou vybarvit a dotvořit podle vlastní fantazie.

Důležité je práci a snahu žáků ocenit. Pro děti je velmi zajímavé, když si mohou své práce navzájem prohlédnout, porovnat a vybrat ty nejlepší, které je možno ve třídě nebo na chodbě školy vystavit. Při vypracovávání pracovních listů je nutno dodržet všechny didaktické zásady.

2.5. Didaktické zásady

Didaktické zásady jsou obecné požadavky, které v souladu se základními zákonitostmi výuky a s výchovnými a vzdělávacími cíli určují její charakter. Vztahují se na všechny stránky výuky, tj. na učitelovu vyučovací činnost, na formy výuky, metody výuky a na materiální didaktické prostředky, dále na poznávací činnost žáka, na učivo atd.

Pro didaktické zásady je vedle stránky objektivní (zásady jsou odvozeny z objektivních zákonitostí výuky) příznačná také stránka subjektivní (záleží totiž na učiteli, na jeho kvalifikaci, osobní odpovědnosti, zda vytyčené požadavky při výuce skutečně uplatní).

Zásady jsou vždy formulovány z hlediska určité filozofické koncepce, ale ovlivňují je také jednotlivé teorie vzdělávání; v didaktických zásadách se odráží i prohlubující se poznání zákonitostí výuky. Některé zásady ztrácejí během svého vývoje svůj význam, jiné mění svůj smysl a obsah a vznikají zásady nové.

2.5.1. Zásada názornosti – napomáhá k pochopení učiva, přispívá k vytvoření konkrétních představ a zvyšuje zájem žáků. Hlavním prostředkem názornosti jsou přírodniny, vyučovací pomůcky, pracovní nástroje i nákresy na tabuli. Pro žáky je účinným prostředkem názornosti i sám učitel, protože žáci pozorují způsob jeho práce, jeho pohyby, zacházení s nářadím a

podobně. Při uplatňování této zásady se nesmí zapomínat na význam slova ve vyučování. Nedostatek názornosti vede k formalismu ve vyučování, ale její nadměrné využívání bez potřebného vysvětlení a zdůvodnění cílů tématu odvádí pozornost žáků od základní myšlenky.

Tato zásada byla a je zdůrazňována významnými pedagogy po celá staletí. Je třeba připomenout, že smyslové vnímání jevu či procesu tvoří pouze dílčí součást poznávacího aktu žáka. Učitelovo jednání v duchu této zásady je zpravidla především spojováno se zrakovým vnímáním. Platí, že zanedbání názoru v tomto širším pojetí může vést k verbálním, formálním, nejasným znalostem žáků, jeho přecenění může brzdit rozvoj abstraktního myšlení.

2.5.2. Zásada uvědomělosti a aktivity – klade důraz na to, aby žáci promýšleli osvojené poznatky, ke kterým se dostávají vlastní aktivitou. A aby se je učili tvořivým způsobem uplatňovat v praxi.

Uvědomělost vyjadřuje nejen postoj žáka k učení, ale vztahuje se i na kvalitu osvojovaných poznatků. Uvědoměle osvojované poznatky charakterizuje to, že jsou hluboce pochopené a žák na základě nich dovede něco udělat - vysvětlit, jinak formulovat cíle, umí je aplikovat v praxi. Od učitele to vyžaduje explicitně (srozumitelně) formulovat cíle v oblasti porozumění a soustavně organizovat formativní hodnocení na základě kritérií dohodnutých se žáky. Tím je také podněcována aktivita žáků, kterou rozumíme aktivitu celé osobnosti žáků, nejen myšlenkovou, ale i citovou a volní. Pro podněcování takové aktivity má učitel celou řadu možností: problémový způsob výuky, projektové vyučování, vhodně volené otázky (učební úlohy), samostatnou práci žáků, soutěže apod.

2.5.3. Zásada soustavnosti – se týká jak uspořádání učiva do didaktické soustavy, tak práce učitele i žáků. Důležitá je návaznost teoretického učiva a praktických prací, soustavné plánované výchovné působení i vyžívání mezipředmětových vztahů.

Tato zásada reaguje na známou zkušenost, že poznatky osvojené v určitém logickém uspořádání jsou žáky lépe chápány, zapamatovány a používány v praxi než izolované, ze souvislosti vytržené učivo. To vyžaduje, aby učivo bylo uspořádáno podle didaktického systému, který je přístupný žákům určitého věku, aby poznatky tvořily pro žáky přijatelnou posloupnost a jeden poznatek logicky vyplýval z druhého. Tento systém si učitel vytváří obvykle několik let a dobrý učitel na něm neustále a průběžně pracuje.

2.5.4. Zásada přiměřenosti – vyžaduje, aby obsah, rozsah i způsob probírání látky odpovídaly tělesnému i duševnímu vývoji žáků. Přílišná snadnost nebo přílišná náročnost vede k utlumení samostatnosti a tvořivosti a k povrchní a nedbalé práci.

2.5.5. Zásada individuálního přístupu k žákům – žáci jedné třídy se shodují snad jen v některých vnějších znacích, jakými jsou například chronologický věk, výška, váha. To však nejsou podstatné znaky pro výuku. Důležitější jsou rozdíly ve zdravotním stavu, v úrovni myšlení a chápání, řeči, v úrovni citových a volních procesů, v zájmech, charakterových vlastnostech, postojích k učení, v osobních zkušenostech, v domácím prostředí apod. Proto by měl učitel individuální zvláštnosti žáků dobře poznat a řídit učení žáků tak, aby každý z nich měl možnost pocítit radost z úspěchu v učební činnosti. Otázkou zůstává, zda má učitel metody pro získání relevantních informací, zda jsou všechny potřebné informace učiteli vůbec přístupné a je-li možné požadovat od něj důkladnou znalost každého jedince.

V přestíteckých pracích lze velmi dobře uplatňovat individuální přístup k žákům a ukládání takových úkolů, které duševnímu i tělesnému vývoji jednotlivých žáků odpovídají.

2.5.6. Zásada trvalosti – vyžaduje, aby poznatky i pracovní dovednosti a návyky byly trvalé. Trvalé jsou tehdy, když je žáci dovedou uplatňovat v praxi. Hlavní metody odpovídající této zásadě jsou opakování, rozhovory a samostatná práce žáků.

2.5.7. Zásada spojení teorie a praxe – je v souladu s obecnými požadavky spojení školy se životem. V jejím duchu je třeba dodržovat žádoucí poměr mezi teoretickou a praktickou složkou učiva, teoreticky zdůvodňovat vykonané práce a pokusy, z pokusů vyvozovat závěry apod. Naopak veškerá teoretická látka má být doložena a potvrzena praxí.

Tato zásada učitele upozorňuje, že škola není uzavřený systém, ale je spojena s okolím početnými vazbami. Žáci do školy přicházejí s jistými praktickými zkušenostmi, s představami, které by učitel měl poznat. Jeho úkolem je výukou správné představy upevňovat a rozvíjet, nesprávné opravovat. Na druhé straně je žádoucí, aby učitel formuloval výukové cíle nejméně na úrovni jejich aplikace a přesvědčil žáky o smysluplnosti výuky ve škole. Měl by vést žáky ke vnímání rozvíjejících podnětů okolí školy, učit je hledat v praxi potřebné informace, zpracovávat je a dokázat je v praxi uplatňovat.

2.5.8. Zásada vědeckosti – od učitele se očekává, že celoživotně udržuje kontakt s vědeckými disciplínami, které jsou základem jeho vyučovacích předmětů. Znamená pro něj využívat

všech vzdělávacích možnostech k aktualizaci rychle zastarávajících poznatků. To je pouze jeden pohled. Druhý neméně významný, je pohled na učitele, který umí vhodnými výukovými metodami vědecké informace předávat, provázet žáky při jejich vyhledávání, zpracování a využívání. Umí rozvíjet myšlení žáků, vede je k porozumění, bez něhož nelze dosáhnout ani trvalého zapamatování, ani schopnosti aplikace získaných vědomostí.

2.5.9. Zásada komplexního rozvoje osobnosti žáka – při didaktické analýze učiva si učitel má uvědomit, jaké možnosti učivo dává pro rozvoj osobnosti žáka v jeho třech základních strukturách, tj. v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické. Podstata učitelovy práce je vždy komplexní. I když v daném tématu, v dané chvíli ve výuce upřednostňuje různé cíle, asi nebude moci nikdy tvrdit, že teď právě vzdělává a teď vychovává. Jinou otázkou je, zda škola sama může nést za komplexní rozvoj osobnosti žáka plnou odpovědnost.

(Bodlák, 1978)

2.6. Organizační formy

Pod pojmem organizační forma výuky se zpravidla chápe uspořádání vyučovacího procesu, tedy vytvoření prostředí a způsob organizace činnosti učitele i žáků při vyučování. Je pochopitelně velký rozdíl mezi způsobem práce učitele při individuální výuce hře na hudební nástroj a hromadnou výuku ve třídě plné žáků. Každá z rozmanitých organizačních forem však vytváří i svébytný svět vztahů mezi žákem, vyučujícím, obsahem vzdělávání i vzdělávacími prostředky.

2.6.1. Individuální výuka

Individuální vyučování je považováno za nejstarší organizační formu používanou již ve starověku a středověku.

1. Žáci jsou zpravidla shromážděni v jedné místnosti, jsou různého věku, různé úrovně vědomostí, jejich počet je různý.
2. Jeden učitel vyučuje, resp. řídí činnost vždy jednotlivých žáků. Každý pracuje individuálně, navzájem nijak nespolupracují.
3. Učivo je stanoveno pro každého žáka zvlášť, nejsou žádné společné učebnice ani jiné prostředky sdělování učiva.
4. Doba vyučování je volná, není přesně určena v časových jednotkách v průběhu dne ani během roku.
5. Rozmístění žáků a věcných prostředků je libovolné a není nijak přesně určeno.

Individuální výchova se běžně používá i v současnosti. Jedná se o trvalejší kontakt jednoho učitele a jednoho žáka v umělecké výchově, při tréninku vrcholových sportovců, při tzv. doučování nebo při výuce cizího jazyka.

2.6.2. Hromadná a frontální výuka

Hromadné vyučování se začalo používat na přelomu 16. a 17. století a je dodnes všeobecně nejrozšířenější organizační formou výuky. Byl to J. A. Komenský, kdo pro realizaci jednoho ze svých požadavků na univerzální pojetí vzdělávání učít všechny všemu vytvořil didaktický systém založený právě na hromadném vyučování.

Předpokladem hromadného vyučování je vytvoření skupiny žáků přibližně stejné věkové a mentální úrovně. V praxi to vede k vytvoření školní třídy podle stejného věku dětí. Žáci v průběhu výuky plní vždy ve stejném čase stejné učební úkoly, tedy probírají stejnou látku, postupují jednotně stejným způsobem. Učitel řídí učební činnost všech žáků najednou. Pro takový společný postup všech žáků pod vedením učitele se používá označení Frontální výuka. Žáci jsou vedeni a postupují krok za krokem. Implicitně se předpokládá, že žáci mimo průměr se přizpůsobí. Pokud se tak nestane, jsou k přizpůsobení donuceni.

Uspořádání učebny pro hromadnou výuku vycházelo ze středověkých tradic. Nepochybný byl vliv umístění lavic v kostelech. Dodnes je toto uspořádání zcela běžné. V místnosti jsou obvykle 3 řady lavic, rozmístění žáků je stabilní. V popředí je místo pro učitele, a tedy centrum řízení výuky.

Z hlediska organizačního rozčlenění vyučovací doby při hromadném výuce vznikl systém vyučovacích jednotek (vyučovacích hodin o délce 45 minut), které po sobě pravidelně následují a jsou oddělovány přestávkami.

Hromadnou výuku charakterizuje:

- třída jako skupina žáků stejného věku (v malotřídních školách se v jedné třídě vytvářejí např. dvě skupiny dětí, s nimiž učitel pracuje odděleně)
- systém navazujících vyučovacích jednotek a střídajících se předmětů
- frontální způsob vyučování

Pro takto pojatou hromadnou výuku se také používá označení třídně hodinový a předmětový systém. Hromadné výuce nelze upřít celou řadu výhod. Historicky vzato, významně se podílela po zavedení povinné školní docházky na rychlém rozvoji vzdělanosti obyvatelstva. Práce učitele, který vyučuje současně větší počet žáků, je velmi produktivní. Při hromadné výuce lze také dosáhnout velmi dobrých výsledků, zejména pokud se jedná o zvyšování měřitelné úrovně znalostí a dovedností jednotlivých žáků. Také náklady na hromadnou výuku nejsou velké,

vyučující může vystačit jen se základními vyučovacími prostředky. To vše jsou důvody, proč se hromadná výuka ve školství rozšířila a proč je dosud nejpoužívanější organizační formou.

Stále častěji se však ozývají hlasy poukazující na určitá omezení možností hromadné výuky. Protože jsou žáci často odsouzeni pouze do role pasivních příjemců informací a vykonavatelů pokynů, musí vyučující vynakládat značné úsilí na udržení jejich pozornosti a na motivaci k učení. Učitelé hromadnou výuku často doplňují různými dalšími organizačními formami, které přispívají k větší individualizaci. Například zadávají a vyhodnocují samostatnou práci žáků, doplňují frontální metody prací ve skupinách, využívají diferenciaci.

Hromadná výuka má určitá omezení. Za negativní skutečnost se v současné době považuje, že vyučující vidí ze svého místa v předu u tabule třídu – skupinu žáků – spíš jako jeden celek. Tím pádem přehlíží individuální odlišnosti jednotlivých žáků, jejich různé dispozice, zájmy a potřeby, jejich aktuální duševní i fyzický stav. Protože se zachovává pevná struktura vyučovací hodiny a při výkladu a procvičování učební látky se postupuje frontálním způsobem, vede hromadná výuka k uniformitě, potlačuje individualitu, nedostatečně rozvíjí samostatnost, tvořivost a činorodost žáků.

2.6.3. Individualizovaná výuka

Požadavky na individualizaci výuky podnítily vznik celé řady nových organizačních forem výuky, které jejich propagátoři ověřovali v praxi.

Jedním z prvních ucelených systémů, který důsledně akceptoval individualizaci výuky a který dodnes působí inspirativně, byl tzv. daltonský laboratorní plán, který vytvořila na počátku 20. století ve městě Dalton (USA) americká učitelka H. Parkhurstová. Představovala si školu jako laboratoř, kde děti budou pracovat na různých pokusech, experimentovat v širokém smyslu tohoto slova. Úkoly byly předem připraveny a zahrnovaly látku obsaženou v učebních osnovách. Žáci však měli značnou svobodu v tom, jakým způsobem budou na úkolu pracovat. Aspekt individualizace byl doplňován aspektem sociálním, neboť velký význam měla i součinnost dětí.

Práce podle daltonského plánu vyžaduje dokonale rozpracovaný obsah učební látky. Proto zcela neprávem varují zastánci tradičních způsobů výuky před tzv. liberalizací výuky, která by podle nich měla se záměrem individualizace vnášet do škol příliš mnoho svobody.

S poskytnutou svobodou získává žák i velikou zodpovědnost. K práci je motivován vnitřně, cvičí se jeho vůle. Žák musí pracovat vytrvale a překonávat překážky. Musí se spoléhat sám na sebe, cvičit se v sebeovládání a duševní kázni. Je – li vývoj v tomto směru vzestupný, dostavuje se pocit uspokojení, což znamená opravdový růst sebevědomí.

2.6.4. Projektová výuka

V návaznosti na pragmatickou pedagogiku se na přelomu 19. a 20. století začala v USA v několika školách rozvíjet projektová metoda. Jedním ze zakladatelů tohoto způsobu školní práce byl W. H. Killpatrick. Podstatou projektové výuky je zcela jiné uspořádání učební látky, než bylo obvyklé v systému vyučovacích předmětů. Při projektové výuce žáci nemají tradiční povinnost vyslechnout výklad učitele doplněný někdy názornými ukázkami, zapamatovat si látku, umět ji reprodukovat, resp. naučené dovednosti použít. Mají s pomocí vyučujícího řešit určitý úkol komplexního charakteru (projekt), který buď přímo vychází z praktických potřeb, nebo je alespoň s praxí úzce spojený. Předložený úkol musí být pro žáky zajímavý a významný, aby se s jeho řešením identifikovali, aby jej přijali za svůj a jako takový jej se zájmem řešili.

Pro projektové vyučování jsou podstatná tato hlediska:

1. V učebním projektu mají žáci jistý vliv na výběr, příp. bližší definici tématu. Proces učení tímto aspektem se vyznačuje otevřeností. Program učení není před prováděním projektu do všech jednotlivostí pevně stanoven, takže žáci jím nemohou projít jako programem fixním a shora daným.
2. Projekt souvisí s mimoškolní skutečností. Vychází z prožitků žáků a není jen zdánlivou nebo náhradní skutečností pro předepsané vyučování.
3. Projekt staví na předpokladu, že žáci jsou na něm zainteresováni, pracují na něm z vlastního zájmu, bez potřeby vnější motivace a práce je baví.
4. Učební projekty vedou ke konkrétním výsledkům, na jejichž základě mohou žáci získat nejen poznatky a kvalifikaci, ale i řešení vyplývající odměnu.

Při realizaci každého projektu musíme podle Killpatricka respektovat čtyři základní kroky.

- nejprve je třeba zpracovat záměr projektu, což je konkretizace představ o smyslu a provedení projektu a stanovení cílů projektu. Projekty mohou vznikat spontánně ze zájmu dětí nebo mohou vycházet z pedagogické situace. Téma projektu souvisí s učební látkou, přesahuje však více předmětů
- druhou fází je zpracování plánu, který úvodní záměry konkretizuje do jednotlivých kroků, určuje čas jejich provedení, místo, účast žáků, nutné pomůcky atd. Ze samé podstaty projektové metody vyplývá, že se na předchozích krocích budou podílet sami žáci, neboť projekt je především jejich záležitostí. Při přípravných krocích se musí projevit v dostatečné míře kreativita a invence učitelů i žáků

- po přípravné fázi následuje vlastní provedení projektu. Postupuje se podle plánu, jsou však možné určité korekce. Učitel by měl být spíše v pozadí a pomáhat jen v případě nutnosti
- poslední fází je vyhodnocení projektu, na němž se podílejí společně vyučující i žáci a jež je zároveň východiskem plánování dalších projektů

Z hlediska uspořádání projektu lze rozlišit projekty individuální (na svém projektu pracuje každý sám), skupinové (jsou určené pro společnou práci skupiny žáků), třídní (na projektu pracuje třída jako celek) a školní (rozsáhlejší projekty pro celou školu).

Projektová výuka využívá skutečnosti, že projekt je pro žáky motivem sám o sobě. Projekt vychází z logiky životní reality. Přispívá k individualizaci výuky a umožňuje vnitřní diferenciaci. Žáci se učí spolupracovat, řešit problémy; je rozvíjena jejich tvořivost. Projektová výuka má významnou mravní dimenzi, neboť vede k odpovědnosti, podporuje vnitřní kázeň, vede k toleranci. Mezi její nevýhody patří skutečnost, že je časově značně náročná na přípravu i provedení. Nesleduje vytváření systematických znalostí, což se projeví při porovnávání výkonů žáků tradičními metodami. Je to organizační forma u nás stále nová a méně obvyklá.

(Kalhouz, 2002)

2.6.5. Diferencovaná výuka

Jde o výuku, kdy jsou žáci rozdělováni nebo seskupováni do homogenních skupin podle určitých kritérií. Učitel tak může lépe organizovat svou práci. Především se diferencuje podle úrovně intelektových schopností (podkladem jsou psychodiagnostické testy), podle nadání, podle zájmů, ale i podle místa bydliště apod. Vytvoření homogenní skupiny poskytuje vhodné podmínky pro individuální rozvoj každého jednotlivce. Tím je v diferenciaci spatřována jedna z cest ke zvýšení pedagogické účinnosti školní práce a ke zkvalitnění vzdělávání.

2.6.6. Skupinová a kooperativní výuka

Jedním z hlavních nedostatků hromadného frontálního vyučování je neschopnost přizpůsobit výuku individuálním potřebám a zájmům jednotlivých žáků. Organizační forma výuky, která tento nedostatek eliminuje a která se u nás běžně používá, se nazývá skupinové vyučování. Pro rozdělení třídy do menších skupin se mohou použít různá hlediska – obtížnost činnosti, zájem žáků, pracovní tempo nebo dovednost spolupracovat. Skupiny žáků může vytvořit učitel, mohou však vzniknout spontánně. Učení organizované ve skupině umožňuje věnovat zvýšenou pozornost vzájemné komunikaci a kooperaci žáků a tím plnit některé další úkoly vzdělávání, které již přesahují tradiční představy o cílech spočívajících pouze v oblasti

vědomostí a dovedností. Pro takto pojatý přístup k práci se skupinami se používá označení kooperativní výuka. Kooperativní učení mění zaběhnutá schémata vyučování. Tradiční soutěživost je nahrazena spoluprací, důraz je kladen na vzájemnou komunikaci mezi žáky uvnitř skupiny i mezi skupinami. To vyžaduje nově formulovat úkoly pro jednotlivé části vyučovací hodiny. Opouští se představa jednostranného řízení vyučovacího procesu učitelem, jehož role se mění. Je osvobozen od neustálého výkladu a ukázkování, zaujímá roli koordinátora a poradce.

2.6.7. Týmová výuka

Týmová výuka se začala rozvíjet po druhé světové válce v USA jako jeden z prostředků vedoucích k vyšší efektivitě a úspěšnosti školy. Její podstatou je spolupráce více učitelů v rámci žákovských skupin. Rozlišují se tyto druhy týmů:

- oborový tým složený z učitelů stejné aprobace
- všeoborový tým složený z učitelů různých oborů
- mohou být sestaveny i příležitostné týmy

Jednotlivé týmy učitelů pracují s různě velkými skupinami žáků. Nasazení týmů je buď horizontální, to znamená výuka je obstarávána pro paralelní třídy nebo vertikální, což znamená obstarávání výuky například pro všechny třídy B, které vytvářejí v rámci vzdělávacího stupně velkou skupinu, ale mohou se libovolně rozvolňovat a slučovat do skupin menších.

2.6.8. Otevřené vyučování

Zastánci otevřeného vyučování usilují o celkovou změnu charakteru práce školy zejména ve dvou směrech.

1. Organizační opatření ve vyučování - týdenní plán, volná práce

Přijímají organizační opatření, která vedou k převzetí větší odpovědnosti žáků za plánování i průběh vlastního učení. V denním rozvrhu se objevují časově vymezené bloky tzv. volné práce. V této době žáci pracují podle předem připraveného týdenního plánu – plní úkoly v něm obsažené. Tato činnost je vhodná zejména při procvičování a opakování. Žákům je také doporučeno, zda mají pracovat individuálně, nebo ve skupinách. Při volné práci se podporuje vzájemná kooperace.

Týdenní plán obsahuje různé druhy úkolů, zpravidla základní – pro všechny žáky stejné, a doplňkové, které si žáci vybírají podle potřeby a svého zájmu. Týdenní plán připravuje vyučující společně s žáky. Jedná se tedy o „otevírání“ školy a výuky dítěti, neboť se zohledňují jeho zájmy, schopnosti a potřeby. Práce podle zásad otevřeného vyučování vyžaduje i úpravu

uspořádání třídy. Při volné práci žáci většinou pracují v malých skupinkách a tomu se přizpůsobí rozmístění stolků.

2. Otevírání školy navenek

Spočívá ve vytváření sítě kontaktů s mimoškolním prostředím. To umožňuje, aby se na vzdělávání podíleli lidé, kteří mají bezprostřední kontakt se životní realitou. Prakticky se to projevuje např. realizací různých školních projektů. Škola se také zapojuje do celoživotního vzdělávání občanů a stává se vzájemným místem rozvoje komunity.

2.6.9. Organizační formy ve výuce pěstitelských prací

Pro vyučování pěstitelských prací je vhodné využívat skupinové a kooperativní výuky. Samozřejmě ne vždy na každou vyučovací hodinu. Vhodné je určit vždy jednoho žáka jako vedoucího skupiny. Zvolen je buď žák nebo učitelem. Důležité je, aby se na tomto postu žáci střídali, protože šanci projevit se dostávají i méně úspěšní, či průbojní žáci. Tato organizační forma je vhodná například při práci na školní zahradě, kdy jednotlivé skupiny mají za úkol různé pěstitelské práce.

Samozřejmě se také používá nejrozšířenější organizační forma- hromadná výuka a to zejména při hodinách opakovacích nebo při hodinách, kdy se probírá nová látka. Myslím, že lze dobře využívat i projektovou výuku. Žáci mohou pracovat na různých dlouhodobějších pokusech. Zjišťovat a vyhledávat informace např. o rostlinách. Vše hlavně záleží na aktivitě učitele a zájmu žáků.

2.7. Výukové metody

V nejobecnější charakteristice chápeme metodu jako cestu k dosažení stanovených výukových cílů. Lze ji charakterizovat volně podle J. Maňáka (1990) jako koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáka, který je zaměřen na dosažení učitelem stanovených a žáky akceptovaných výukových cílů. Interakce učitel – žák je ve výuce realizována především prostřednictvím výukových metod. Chápeme ji jako vzájemnou spolupráci, v níž učitel akceptuje psychologické, sociální a somatické individuální zvláštnosti žáka a žák převážně na základě svých osobních svobodných aktivit se ztotožňuje se stanoveným výukovým cílem.

2.7.1. Klasifikace metod výuky (podle I. J. Lerner, 1986)

Tato klasifikace vychází z charakteru poznávacích činností žáka při osvojování obsahu vzdělávání a ze základní charakteristiky činnosti učitele, který tuto činnost ve výuce organizuje.

2.7.1.1. Informačně- receptivní metoda – dosahuje svého cíle předáváním hotových informací žákům. Realizuje se formou výkladu, vysvětlováním, popisem, ilustrací; pomocí tištěného textu, učebních pomůcek, demonstračních pokusů; poslechem zvukových nahrávek, sledováním videoprogramů, filmů, diafilmů atd. Každý žák v podstatě potřebuje své osobní tempo k osvojení intelektuální či praktické zkušenosti i vlastní počet opakování. Výuka by měla být organizována tak, aby byly neustále hledány možnosti tyto požadavky akceptovat.

2.7.1.2. Reproductivní metoda – v podstatě jde o metodu organizovaného opakování způsobů činnosti. Didaktickou podstatou je, že učitel konstruuje systém učebních úloh pro činnost, která je žákům již známá prostřednictvím informačně- receptivní metody. Plnění učebních úloh lze realizovat ústní reprodukcí, opakovacím rozhovorem, čtením, psaním, řešením typových učebních úloh, napodobováním jazykových modelů, atd. Při této metodě je třeba brát v úvahu, že nadměrný počet jednotvárných úloh utlumuje u žáků soustředění, omezuje motivaci a tím zeslabuje trvalost osvojení. Reproductivní metoda povyšuje úroveň osvojení do roviny porozumění poznatkům a částečného používání vědomostí v typových situacích.

Tyto dvě metody zajišťují osvojování hotových poznatků. Ve vztahu k výuce jsou neekonomičtější, nejúčelnější a nejrychleji vedou k cíli. I když žáka nevedou přímo k tvůrčí činnosti, jsou v praxi nezastupitelné.

2.7.1.3. Metoda problémového výkladu – učitel vytyčí žákům nějaký problém (úlohu), na který žáci neznají odpověď a musí se k ní na základě osobních aktivit za pomoci učitele dopracovat. Postupně se seznamují s jednotlivými fázemi řešení a tak si zafixovávají algoritmus postupu.

1. Vyjasnění v čem problém spočívá a určení dosud neznámých hledaných veličin
2. Rozbor problému, hledání i studium dostupných argumentů a informací použitých pro řešení.
3. Vytyčení možného postupu řešení, doporučuje se uvažovat o několikaeré eventualitě.
4. Výběr nejpravděpodobnějšího řešení a jeho postupné uskutečňování.
5. Ověření realizovaného řešení, jeho potvrzení či vyvrácení a následně modifikaci.

2.7.1.4. Heuristická metoda – aby žáci sami mohli řešit komplexně problémový úkol, je nutné, aby nejdříve měli zkušenost s jednotlivými etapami procesu. Osvojování zkušeností z tvořivé činnosti prostřednictvím jednotlivých etap je zajišťována heuristickou metodou, kdy učitel z okruhu učiva a zkušeností žáků konstruuje učební úlohy tak, aby pro žáky znamenaly určitý rozpor, určitou obtíž, aby od nich vyžadovaly samostatné řešení odpovídající některé

z uvedených fází. Učitel postupně vytyčuje dílčí problémy, formuluje protiklady, upozorňuje na konfliktní situace, sám nebo společně se žáky určuje jednotlivé kroky řešení problému či podproblému. Při takto organizované výuce učitel pozná, jak je který žák pohotový, pružný, originální, schopný nekonvenčních řešení a umí postihnout nejdůležitější problémy, včetně předvídání dalšího vývoje situace.

2.7.1.5. Výzkumná metoda – vyžaduje od žáků samostatné hledání řešení pro celistvý problémový úkol. Činnost učitele spočívá ve výběru požadovaných učebních úloh, které by u žáků zajišťovaly komplexní tvořivé aplikace vědomostí i získaných praktických zkušeností, včetně samostatného výběru již upevněných algoritmů různých řešení. Aktivita učitele v procesu výuky ustupuje do pozadí. I. J. Lerner upozorňuje, že ukazatelem efektivnosti výzkumné metody je posun v intelektuálním rozvoji žáků, projevující se jejich úplnou samostatností při zkoumání a řešení nejprve snadných a později stále složitějších problémů.

Různé formy a metody vyučování můžeme klasifikovat i podle toho, z jaké představy o podstatě a podmínkách učení vycházejí. Další metody, které stojí za zmínku jsou:

2.7.1.6. Metoda práce s učebnicí, s knihou – z didaktického hlediska lze tuto metodu považovat za důležitou, neboť ovládá – li žák dovednost správně pracovat s textem, zvyšuje se jeho učební aktivita. Metoda by měla být pravidelně používána ve výuce, aby si žáci postupně upevnili tuto nezbytnou dovednost.

2.7.1.7. Metody názorně demonstrační – opírají se o přímý názor, často o pasivní pozorování jevů, jsou důležité především pro počáteční fázi poznání, které začíná často prožitkem a vjemem. Přemíra těchto metod ve výuce (především ve vyšších třídách) není vhodná, protože proces poznání je spojen také s abstraktním myšlením, s pojmovým učením i s praktickou činností.

2.7.1.8. Didaktické hry – na základě snahy o alternativní přístupy k výuce zaznamenala tato metoda v posledních letech zvýšené uplatnění. Prostřednictvím herních situací se dají s žáky řešit i složité učební úlohy, neboť hra se pro ně stává silným motivačním stimulem, který je schopen značně zmobilizovat jejich kognitivní potenciál, zejména při soutěživých hrách.

2.7.1.9. Situační (případové) metody – jejich podstata spočívá v řešení problémové učební úlohy na základě konfrontace vědomostí, dovedností, názorů a postojů aktérů. Očekává se, že z nabízených řešení bude vybráno to nejdokonalejší. Vzhledem k tomu, že se nabízí několik

řešení, je nezbytné, aby žáci o jejich vhodnosti a výhodách rozhodovali. Učit se rozhodovat je pro žáky přínosem, neboť potřeba správně se rozhodnout v situacích studijních, pracovních i osobních je u každého člověka každodenní záležitostí. Problémové situace vyžadují i mezipředmětovost přístupu.

2.7.1.10. Inscenační metody (metody hraní rolí) – spočívá v simulaci stanovených situací, kdy řešení se realizuje formou hraní rolí vzdělávaných žáků. Téma inscenace vyžaduje pochopení podstaty jednotlivými aktéry, prostor pro tvořivé rozvíjení jejich individuálních strategií a dostatečně silnou osobní motivaci. Hraní rolí napomáhá žákům vyjádřit osobní postoje a myšlenky. Splněním uvedených podmínek dochází u většiny žáků k osobní identifikaci se svou rolí.

Ve výuce pěstitelských prací se dají uplatnit i ostatní metody:

Exkurze – může jít o exkurze do zahradnictví, zemědělských podniků, sadů a parků. Ze strany učitele musí být tato organizační forma dobře připravena, musí vyřídit povolení exkurze, sjednat její dobu a s pracovníkem, který bude exkurzi provádět projednat v jakém rozsahu bude proveden výklad a které části podniku budou žákům ukázány. O exkurzi mají být předem informováni i žáci, kdy a kam se na exkurzi půjde, jak se na ni mají připravit, jak se mají chovat a čeho si mají všimnout. Závěr exkurze bývá zakončen krátkou besedou s pracovníkem.

Aby bylo využití exkurze plně efektivní, je nutné se k ní ve vyučování v následujících hodinách vracet.

Vycházky – jsou základní a nezbytnou součástí výuky. Jedná se o výuku mimo budovu školy. Obsahem takovýchto hodin jsou různá pozorování a cvičení (učební činnosti). Vycházky se mohou konat buď ve městě, kdy se žákům ukazují např. významná místa a stavby města, kde se škola nachází, nebo do přírody, kde žáci pozorují různé druhy rostlin a živočichů. Vycházku by si měl učitel pečlivě připravit. Zvolit cíl hodiny, připravit si různé úkoly a hry, které s žáky při vycházce realizuje. Tyto aktivity jsou důležité, protože bez nich by se hodina proměnila v prostou procházku bez výchovného i vzdělávacího cíle.

Výukové programy – jsou bloky s cílem někoho něco naučit na dané téma. V současné době se zpracovávají školní výukové programy na školách, některé už probíhají. Se zaváděním rámcových vzdělávacích programů nabývají výukové programy na významu.

V současné době jsou výukové programy hojně využívány v ekocentrech. Probíhají v rámci školní výuky a jsou tvořeny jedno i více hodinovými bloky přírodovědně zaměřených

aktivit a informací v učebnách i v terénu. Jejich cílem je probudit u žáků a studentů zájem o okolní svět. Představují životní prostředí ve vazbách, učí děti vzájemně spolupracovat a vybavují je praktickými dovednostmi pro život přátelský k přírodě. Velmi často jsou praktikovány formou projektů.

2.8. Rozbor používaných učebnic

2.8.1. Učebnice pro výuku pěstitelských prací

Učebnice pěstitelství bohužel chybí. Rovněž nejsou k dispozici žádné komerční soubory pracovních listů pro pěstitelské práce. V současné době existuje pouze jedna učebnice pro pěstitelské práce na 1. stupni základní školy *Praktické činnosti pro 1. – 5. ročník ZŠ*. Tato učebnice je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola kolektivem autorů v čele s Ludmilou Kociánovou. Každá kapitola má na začátku krátké odstavce. 1. *Co budeš potřebovat*- zde jsou popsány všechny pomůcky, nářadí a náčiní, která budou žáci při určité činnosti potřebovat. 2. *Jak budeš postupovat*- v tomto odstavci jsou popsány postupy a činnosti, které žáci budou vykonávat. 3. *Co už znáš*- zde jsou shrnuty poznatky k danému tématu, se kterými už se žáci v dřívějších ročnících setkali. Nebo, co znají ze svého života. Učebnice je rozdělena do těchto kapitol: Prostředky pro pěstování rostlin a pravidla bezpečí práce, Semena a jejich vyklíčení, Pěstujeme v místnosti rostliny ze semene - v této kapitole mě zaujal praktický úkol *životopis rostlin* – zde žáci do tabulky zaznamenávají stav rostliny od výsevu, po dobu několika týdnů. Dalšími kapitolami jsou: Pěstujeme na zahradě rostliny ze semen, Pokojové rostliny (vrchní, spodní zálivka, čištění listů), Přesazujeme pokojové rostliny, Rozmnožujeme rostliny dělení trsů, Rozmnožujeme rostliny řízků, Pěstujeme rostliny hydroponicky, Pěstujeme a zahradě mrkev a děláme s ní pokusy. Úprava květin ve váze a péče o ně. Učební texty jsou doplněny obrázky, fotografiemi a nákresy.

Také se často používá učebnice *Pěstitelské práce pro 5. ročník ZŠ* z nakladatelství SPN od kolektivu autorů v čele s PhDr. Andrejem Milcem, CSc. Tato kniha byla vydána již v roce 1980. Přesto si myslím, že ji lze využívat i v současnosti. Učebnice obsahuje fotografie a obrázky, které doplňují text. Každá kapitola *Půda, Osivo a sadba, Zelenina a Okopaniny* obsahují učební texty a v závěru kapitoly je vždy uvedena praktická práce. V těchto praktických pracích je vždy uveden úkol, pomůcky a materiál, který bude potřeba a postup, jakým mají žáci postupovat.

2.8.2. Učebnice pro výuku prvouky a přírodovědy

Protože pěstitelské práce mají úzký vztah s těmito předměty, lze čerpat i z těchto učebnic. V současné době je na našem trhu široký výběr učebnic pro výuku prvouky a přírodovědy. Jedná se o učebnice nabízené několika nakladatelstvími (SPN, FORTUNA, NOVÁ ŠKOLA, PRODOS, ALBRA, ALTER). Ke všem učebnicím existují pracovní sešity, které obsahují různé úkoly, úlohy, doplňovačky, křížovky, hádanky, čtyřsměrky, osmisměrky, dokreslování obrázků a vystřihovánky.

Těmito aktivitami si žáci procvičují učivo probrané pomocí učebnic. Pracovní sešity jsou zpravidla černobílé. Žáci si obrázky mohou vymalovat podle vlastní fantazie. Všechny učebnice jsou si víceméně podobné. Jsou rozčleněny do celků (kapitol) podle stávajících osnov. Rozdíl je jen v ilustracích a různých stylech řazení textu, zařazení různých doplňujících textů, atd. Mě osobně se nejvíce líbí učebnice z nakladatelství Nová škola. U nakladatelství Albra mě dost překvapily učebnice pro 1. ročník. Učebnice obsahuje dlouhé texty psané pro začínající čtenáře velmi malým písmem. Proto si myslím, že nejsou pro prvňáky velmi vhodné.

Záleží na každé škole, která z nabízených učebnic se jim bude zamlouvat nejlépe a bude vyhovovat jak potřebám učitelů, tak žáků.

3. METODIKA VYPRACOVÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

3.1. Příprava pracovních listů

Prvním krokem v přípravě pracovních listů bylo prostudování literatury odborné, didaktické a také učebnic a pracovních listů například z prvouky nebo přírodovědy (literatura uvedena v seznamu na straně 100 a 101). Ve stávajících osnovách i v připravovaných rámcových vzdělávacích programech jsem si vyhledala, jakými tématy se výuka pěstitelských prací na 1. stupni základní školy zabývá, s jakými tématy z prvouky a přírodovědy souvisí. V další fázi přípravy jsem si zvolila témata, která jsem začala rozpracovávat do pracovních listů pro jednotlivé ročníky 1. stupně základní školy. Rozhodla jsem se pro témata ovoce a zelenina, pokojové rostliny, škůdci a zahrada. Jednotlivá témata jsem nepoužila ve všech ročnících. Téma ovoce a zelenina jsem použila v pracovních listech pro všechny ročníky. Téma pokojové rostliny jsem použila v pracovních listech pro 2. a 4. ročník, téma škůdci jsem použila v pracovních listech pro 2. a 5. ročník. Poslední téma zahrada jsem použila v pracovních listech pro 1., 2., 3., a 5. ročník.

Všechny pracovní listy od 1. do 5. ročníku jsou provázeny kreslenou postavičkou *zahradníka Pepíka*. Veškeré úkoly žákům zadává právě tato postavička. Mým cílem bylo, aby se *zahradník Pepík* stal symbolem pěstitelských prací. Díky němu by rozlišovali pracovní listy pro pěstitelské práce od všech ostatních pracovních listů pro prvouku a přírodovědu.

Seznámila jsem se s několika pracovními sešity pro prvouku a přírodovědu. Nechala jsem se jimi inspirovat, ale nechtěla jsem úkoly přesně kopírovat. Využila jsem jen určitý nápad a dala mu svoji podobu podle mé fantazie. Snažila jsem se, aby úkoly nebyly příliš jednoduché ani složité. Aby donutily žáky vyhledávat některé informace samostatně pomocí literatury nebo internetu. Pokusila jsem se vymyslet úkoly jak pro jednotlivce, dvojice, tak i pro skupiny. Pro pracovní listy jsem volila převážně černobílé obrázky. Žáci obrázky rádi vybarvují a i učitelé tuto činnost vítají, neboť tak práci pro žáky, kteří úkoly vyplní dříve než ostatní spolužáci.

3.2. Témata použitá v pracovních listech

3.2.1. Ovoce a zelenina

Ovoce a zelenina jsou jednou z hlavních součástí výživy člověka. Jde o rostliny a různé jejich části, které jsou vhodné k přímé konzumaci za syrova nebo po jednoduché kuchyňské úpravě. Nemají sice velkou energetickou hodnotu, ale dodávají organismu látky nezbytné ke zdravému životu. Hlavní význam zeleniny je v tom, že působí zásadotvorně, čili příznivě ovlivňuje biologii střevní mikroflóry a zabraňuje okyselování organismu, jež naopak podporují masitá jídla a moučníky. Hlavní součástí zeleniny je voda (75 – 95%), v ní jsou rozpuštěny organické a anorganické látky. Pro udržení zdraví a odolnosti proti chorobám jsou důležité složky: vitaminy, minerální látky, látky léčivé, regulační látky při trávení, bílkoviny, cukry, chuťové látky, vonné a aromatické látky.

Rozlišovat nejběžnější druhy ovoce a zeleniny se děti učí už v mateřské škole. Na 1. stupni základní školy své znalosti procvičují a prohlubují. Seznamují se s rostlinami jejichž plody a části už znají. Učí se pojmenovávat ovocné stromy. Rozdělují zeleninu do skupin: zelenina košťálová, kořenová, cibulová, plodová, listová, lusková a kořeninová. Poznávají hospodářské plodiny - luskoviny, obiloviny, okopaniny a píce. Plody ovocných stromů dělí na peckovice, malvice a bobule. Žáci se dozvídají jak ovoce a zeleninu pěstovat a jak o ni pečovat. Zároveň jsou seznámeni s nástroji, nářadím a náčiním, které k těmto činnostem

potřebují. Seznamují se s exotickými plodinami. Učí se správné výživě a významu zařazení ovoce a zeleniny do každodenního jídelníčku.

Téma ovoce a zelenina jsem použila:

v 1. ročníku

pracovní list č. 2 – obrázky ovoce a zeleniny žáci vybarvují, vystřihují a lepí do bedýnky nebo do košíku podle toho, zda se jedná o ovoce, či zeleninu

pracovní list č. 3 – žáci ve skupince několika plodin a náradí hledají, co tam nepatří a odůvodňují proč

v 2. ročníku

pracovní list č. 2 – díky správnému pojmenování některých druhů ovoce a zeleniny se žáci dozví tajemku křížovky

pracovní list č. 5 – žáci vybarvují rámečky, kde jsou napsány názvy zeleniny, zeleně vybarvují rámečky se zeleninou, která se seje, hnědě rámečky se zeleninou, která se sází. V dalším úkolu žáci ve větách hledají názvy ovoce a zeleniny

ve 3. ročníku

pracovní list č. 2 – žáci spojují názvy částí rostliny s obrázky rostliny rajčete a hrachu

pracovní list č. 4 – do tohoto listu zaznamenávají žáci pozorování pokusu klíčení semene fazolu

pracovní list č. 5 - opět jde o zaznamenávání pokusu, kdy již vyklíčená semena fazolu zasadili žáci do dvou květináčů, jeden nechali v běžných podmínkách a druhý v podmínkách nevyhovujících. Pozorují, co se s rostlinou děje.

ve 4. ročníku

pracovní list č. 6 – zde si žáci mají vytvořit vlastní pexeso s exotickými plody

v 5. ročníku

pracovní list č. 1 – žáci musí složit rozstříhaný obrázek, vybarvit ho, vypsát všechny druhy ovoce a zeleniny, poznat, o jaké roční období se jedná a vymyslet krátký příběh k obrázku

pracovní list č. 2 – v tomto listu mají žáci zjistit informace o špenátu a zjistit, zda špenát opravdu dodává sílu, jako je tomu v kreslených groteskách s Pepkem námořníkem

pracovní list č. 3 – žáci mají za úkol zjistit, kvůli které zelenině mohou v kuchyni plakát, napsat tři druhy zeleninových jídel a jako poslední úkol mají žáci zakroužkovat červeně obrázky ovoce, obrázky zeleniny zeleně a hnědě obrázky zemědělských plodin

pracovní list č. 4 – v tomto listu žáci zjišťují recepty z mrkve a ředkviček, v druhém úkolu do tabulky zapisují, kdy se jednotlivé druhy zeleniny vysazují a kdy sklízají

pracovní list č. 6 – žáci mají za úkol vymyslet nový druh zeleniny, nakreslit ho, pojmenovat, napsat jeho krátkou charakteristiku a zkusit vymyslet recept.

3.2.2. Pokojové rostliny

Pokojové rostliny tvoří velkou skupinu okrasných rostlin, které používáme na výzdobu pracovních a obytných prostorů. Pěstujeme je v květináčích nebo truhlících. Do této skupiny zařazujeme ty okrasné rostliny, které v našem podnebí nemůžeme během celého vegetačního období pěstovat ve volné půdě. Pěstujeme je přechodně nebo trvale v uzavřených prostorech, kde jsou chráněny před nepříznivými povětrnostními vlivy. Současné pokojové rostliny pocházejí z různých oblastí světa, proto jejich pěstitelské požadavky jsou velmi různorodé. Pokojové rostliny musíme pravidelně ošetřovat a správnými pěstitelskými zákroky jim zabezpečovat životní faktory nezbytné pro jejich růst. Mezi tyto zákroky patří: zalévání, rosení, čištění rostliny, větrání, stínění, přesazování, přihnojování, přivazování, zaštipování, řez a zmlazování.

Již od 1. ročníku se žáci seznamují se základními činnostmi při pěstování a pečování o pokojové rostliny. Sami pečují o vlastní rostlinu ať už v třídním koutku přírody nebo doma. Žáci se seznamují s významem pěstování pokojových rostlin, které lidé pěstují pro radost a pro okrasu. Učí se vnímat krásu a nezbytnost zelených rostlin. Pomocí vlastních pokusů se přesvědčují jak jsou důležité podmínky nezbytné pro život rostlin, a co se stane, pokud jedna z podmínek není splněna nebo dokonce úplně chybí. Žáci se učí pracovat s odbornou literaturou, vyhledávat rostliny podle klíče, samostatně si vyhledávat informace o rostlině a umět je interpretovat. Naučí se zapisovat poznatky z pokusů a zaznamenávat jednotlivá pozorování.

Téma pokojové rostliny jsem použila:

v 2. ročníku

pracovní list č. 1 – zde žáci vybarvují jen ty květy, ve kterých je napsaná činnost, kterou vykonávají, když se starají o pokojové rostliny

pracovní list č. 2 – v tomto listu jsem pro žáky připravila hádanku a žáci mají zjistit o jakou pokojovou rostlinu se jedná. Do křížovky musí podle obrázku doplnit mimo jiné název jedné pokojové rostliny. V tajence zjistí proč pokojové rostliny pěstujeme.

ve 4. ročníku

pracovní list č. 1 – opět se jedná o křížovku, doplněním správných názvů květin, zjistí název květiny. O této rostlině pak z knih mají zjistit základní informace a mohou doplnit vlastní obrázek.

pracovní list č. 2 – díky seřazení vět do správného pořadí zjistí žáci, že pokojové rostliny pěstujeme pro radost a pro okrasu. Potom následuje úkol, kdy mají žáci ze dvou obrázků vybrat ten, kde je nakreslena správně zasazená rostlina v květináči.

pracovní list č. 3 - jako první úkol mají žáci nakreslit nádoby, ve kterých se uchovávají a pěstují rostliny. Další úkoly se vztahují k domácnostem, ve kterých žáci vyrůstají. Zjišťují, kolik různých druhů pokojových rostlin mají doma, zda mají nějaké ve svém pokoji a na závěr mají napsat jaká pokojová rostlina se jim nejvíce líbí a proč. Mohou doplnit obrázek.

pracovní list č. 4 – tento list je určen ke skupinové práci. Žáci zjišťují, jaké květiny mají jednotlivé třídy prvního stupně v koutcích přírody. Společně pak musí vyhodnotit, která se vyskytuje nejčastěji. Na závěr mají vybrat z nabídky věty, které popisují, jaké rostliny jsou vhodné k pěstování v koutcích přírody.

pracovní list č. 5 – tento list je určen k samostatnému vyhledávání informací. Žáci mají zjistit podle obrázku o jaké konkrétní pokojové rostlině se jedná a napsat o ní základní údaje. Mohou použít různé atlasy, klíče, či jinou literaturu o pokojových rostlinách.

3.2.3. Škůdci

Při pěstování zeleniny se v průběhu vegetace vyskytnou mnohé choroby a škůdci, kteří zeleninu znehodnocují. Ochrana proti škodlivým činitelům spočívá především v prevenci a v mechanickém hubení škůdců. Perspektivním využitelným preventivním způsobem ochrany je kromě střídání zelenin i kombinování druhů, které se vzájemně ochraňují proti škůdcům a různým způsobem na sebe působí. Vytvářejí se tak takzvané biozahrádky.

Tohoto tématu se dotýkáme na 1. stupni základní školy jen okrajově. Spíše se odvoláváme na znalosti žáků. S jakými škůdci se již setkali nebo o kterých se již učili v prvouce nebo v přírodovědě.

Téma škůdci jsem použila:

v 2. ročníku

pracovní list č. 4 – v tomto listu je úkol, kdy mají žáci pomoci najít v bludišti správnou cestu žížale k povrchu. Mají zjistit, čím je žížala užitečná. V dalších úkolech mají žáci napsat, které živočichy nemají zahradníci rádi a ze zahrádky je vyhánějí

v 5. ročníku

pracovní list č. 5 – podle obrázků mají žáci zjistit o jaké škůdce se jedná. Mají zjistit jaké rostlině škodí a jakým způsobem.

3.2.4. Zahrada

Díky výuce na školní zahradě si žáci vytvářejí kladný vztah k životnímu prostředí – enviromentální výchova, k přírodě, ochraně a zlepšování životního prostředí. Nedílnou součástí

je estetická výchova a utváření kladného vztahu k práci. Školní zahrada je velmi bohatý výukový prostředek.

Téma zahrada jsem použila:

v 1.ročníku

pracovní list č.1 – žáci mají za úkol nakreslit postavičku zahradníka a nakreslit nářadí, které potřebuje k práci.

pracovní list č.3 – podle obrázků žáci vybírají, které nářadí do skupiny zahradního nářadí nepatří.

v 2.ročníku

pracovní list č.6 – žáci z nabídky nářadí vybírají vhodné pro úpravu záhonu a vysetí ředkvičky.

ve 3.ročníku

pracovní list č.1 – žáci rozdělují rostliny pěstované na zahradě na dřeviny a byliny.

pracovní list č. 2 – žáci vymýšlejí pracovní řád pro školní zahradu.

v 5.ročníku

pracovní list č.1 – žáci skládají puzzle s obrázkem podzimní zahrady

pracovní list č.2 – žáci měří školní zahradu a podle měření zakreslují plánec školní zahrady.

4. VLASTNÍ VYPRACOVÁNÍ

4.1. Vlastní návrhy pracovních listů

4.1.1. Pracovní listy pro 1. ročník

4.1.1.1. Pracovní list č.1

Téma : Zahrada

Obsah : Kreslení postavy zahradníka a nářadí, které k práci potřebuje, pracovní oděv

Časové rozvržení : 2 vyučovací hodiny

Pomůcky : Pracovní list, pastelky

Motivace : S žáky si povídáme o zahradě. Využíváme jejich vlastních zkušeností. Zjišťujeme, kolik z nich má doma zahradu a kdo na ní pomáhá. Rozvedeme téma o práci na zahradě, jaké činnosti se provádějí na jaře a jaké na podzim, jaké nářadí se k těmto činnostem využívá. Ptáme se, kdo je zahradník? Zda žáci toto povolání znají a zda by ho chtěli v dospělosti vykonávat. Vysvětlíme žákům, co je pracovní oblečení a jaké je vhodné k práci na zahradě. Vyzdvihneme smysluplnost prací na zahradě využití vlastnoručně vypěstovaných rostlin.

Zadání úkolu : Po rozdělení pracovního listu všem žáků přečte učitel nebo žák, který již umí číst zadání úkolu. Společně si prohlédneme obrázek zahradníka Pepíka, zhodnotíme jeho pracovní oděv. Žákům upřesníme, že na přední stranu nakreslí pomocníka a na stranu druhou nakreslí nářadí, které pomocník potřebuje. Dbáme na to, aby kresby byly dostatečně velké. Podle kresby osoby můžeme poznat úroveň a vyspělost žáků. Obrázek zahradníka Pepíka si žáci vybarví podle vlastní fantazie.

Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova – kreslení postavy a nářadí, vybarvování

Český jazyk – vypravování, popis osoby, věci, prostředí

Prvouka – zdravá výživa, ovoce a zelenina

Průřezová témata: Volba povolání, environmentální výchova

Kompetence:

- žáci umí nakreslit postavu a nářadí, které umí pojmenovat a znají, při kterých činnostech se toto nářadí používá
- žáci dokáží interpretovat své zkušenosti
- žáci dokáží popsat pracovní oblečení
- žáci znají nejběžnější druhy ovoce a zeleniny

Ahoj děti! Jmenuji se zahradník Pepík. A měl bych na vás takovou malou prosbičku. Víte, už jsem také starší pán a na všechnu práci nestačím. Potřeboval bych od vás nakreslit pomocníka nebo pomocnici, který by mi s prací na mojí zahrádce pomohl. Nakreslete mu všechno nářadí, které pro práci na zahradě potřebuje. Mnohokrát vám děkuji!

4.1.1.2. Pracovní list č.2

Téma: Ovoce a zelenina

Obsah: Rozdělení nejběžnějších druhů ovoce a zeleniny

Časové rozvržení : 30 min. (maximálně 1 vyučovací hodina)

Pomůcky : Pracovní list, nůžky, lepidlo, pastelky

Motivace : S žáky si začneme povídat o ovoci a zelenině. Ptáme se jaké druhy znají, jaké mohou mít barvy, a které části rostliny se jí. Povídáme si o tom, proč je důležité jíst ovoce a zeleninu, zdůrazníme, že si ovoce a zeleninu před konzumací musíme důkladně omýt a proč. U jednotlivých druhů si ukazujeme, kterou část rostliny jíme a zda se nám něco stane, pokud sníme i ostatní části. Společně s žáky si prohlédneme obrázky. Řekneme si, z jakých materiálů mohou být vyrobeny košíky a bedýnky a kde je koupíme.

Zadání úkolu: Učitel sám nebo žák, který již umí číst, přečte zadání úkolu. Nejdříve žáci vybarví košík a bedýnku, potom začnou vybarvovat ovoce a zeleninu. Zdůrazníme barevné varianty například u cibule, jablka, papriky, hroznového vína, rajčete a hrušky. Po vybarvení žáci obrázky vystřihají podle rámečku a na lavici si utvoří dvě hromádky. Na jedné bude ovoce, na druhé zelenina. Společně si zkontrolujeme co na které hromádce mají. Potom obrázky nalepují. Upozorníme je, že pokud se všechny obrázky do košíku nebo bedýnky nevejdou, nic se neděje. Občas se přece stane, že něco vypadne. Proto obrázek mohou nalepit vedle košíku nebo bedýnky. Na závěr mohou vybarvit zahradníka Pepíka.

Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova – vybarvování, vystřihování, lepení

Prvouka – ovoce, zelenina, hygiena, druhy materiálů, ze kterých jsou vyrobeny předměty kolem nás

Český jazyk – vypravování, popis

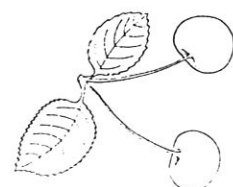
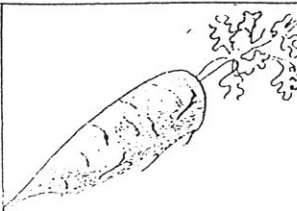
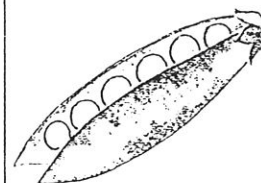
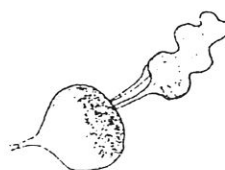
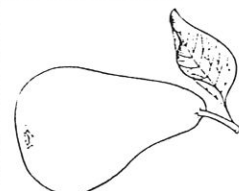
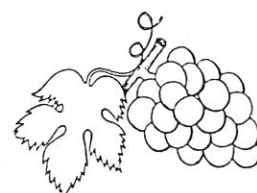
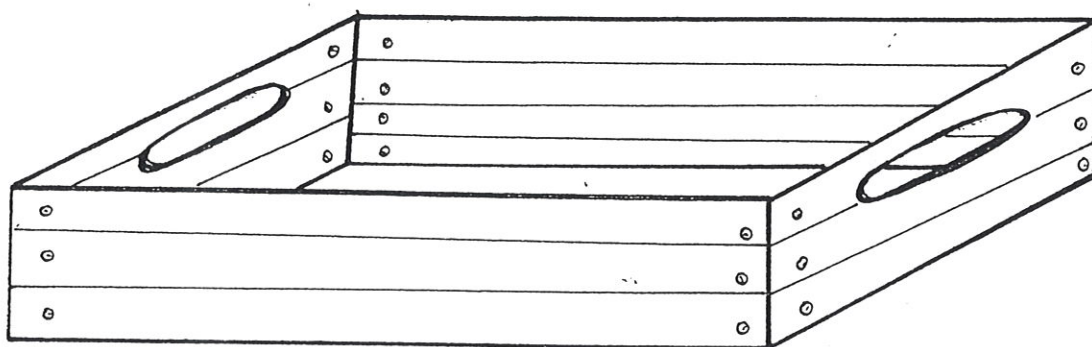
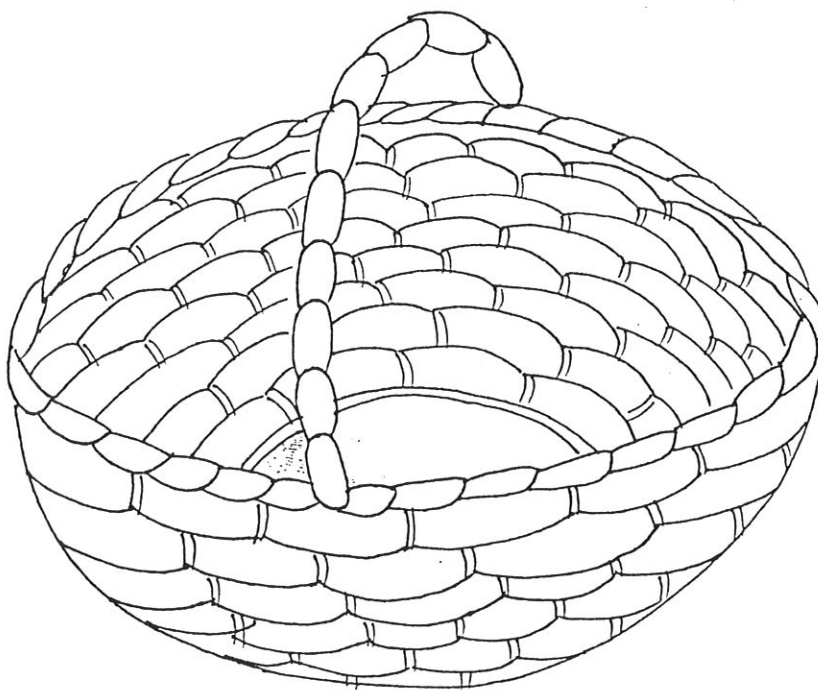
Průřezová témata: Enviromentální výchova

Kompetence:

- žáci znají druhy ovoce a zeleniny, části které se konzumují, rozlišují nadzemní a podzemní části rostliny
- žáci poznají z jakého materiálu jsou vyrobeny předměty kolem nich
- žáci znají barevné varianty některých druhů ovoce a zeleniny
- žáci dokáží interpretovat své zkušenosti

„No to je nadělení! Rozsypalo se mi všechno ovoce i zelenina! Pomůžete mi vše zase roztrdit?“ Ovoce patří do košíku, zelenina do bedýnky.

4.1.1.3. Pracovní list č.3

Téma: Zahrada, ovoce a zelenina

Obsah: Rozeznávání zahradního nářadí, rozlišení ovoce a zeleniny

Časové rozvržení : 20 min.

Pomůcky : Pracovní list a pastelky

Motivace : Zeptáme se, jak z obrázků zahradníka poznáme, že odpočívá. Můžeme si povídat proč odpočívá, z jaké činnosti může být unavený. Řekneme si, jaké nářadí k různým pracím na zahradě potřebuje a zavedeme řeč na to, jak se správně nářadí přenáší a ukládá.

Zadání úkolu: Učitel sám nebo žák, který už umí číst, přečte zadání. Potom si žáci prohlédnou obrázky a správně je pojmenují. Necháme žáky, aby samostatně vybrali, co do skupiny nepatří. Každý nápad musí zdůvodnit, proč zrovna jimi zvolená věc tam nepatří. Obrázky si mohou vybarvit. Nevyhovující obrázek žáci škrtnou křížkem. U druhé skupiny s nářadím si nejdříve předměty pojmenujeme a řekneme činnost, při které se používají. Postupujeme stejně jako u první skupiny. Nakonec mohou žáci vybarvit obrázek odpočívajícího zahradníka Pepíka. Jako doplnění můžeme využít zbývající volné místo. Žáci mohou nakreslit, co ještě by do skupiny zeleniny a nářadí patřilo.

Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova – vybarvování kreslení

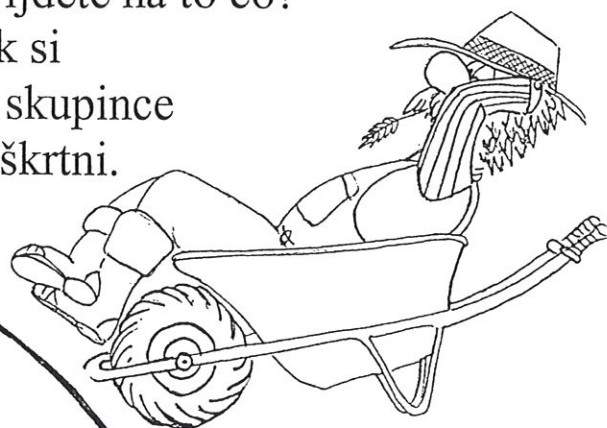
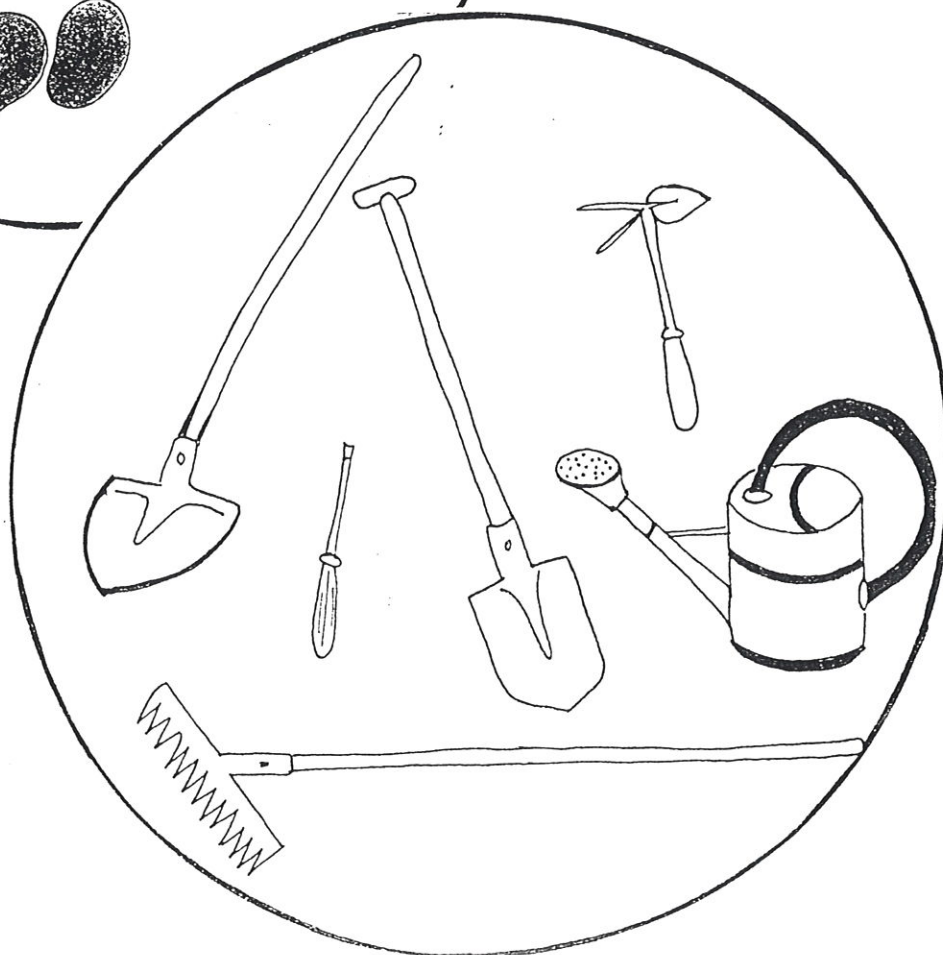
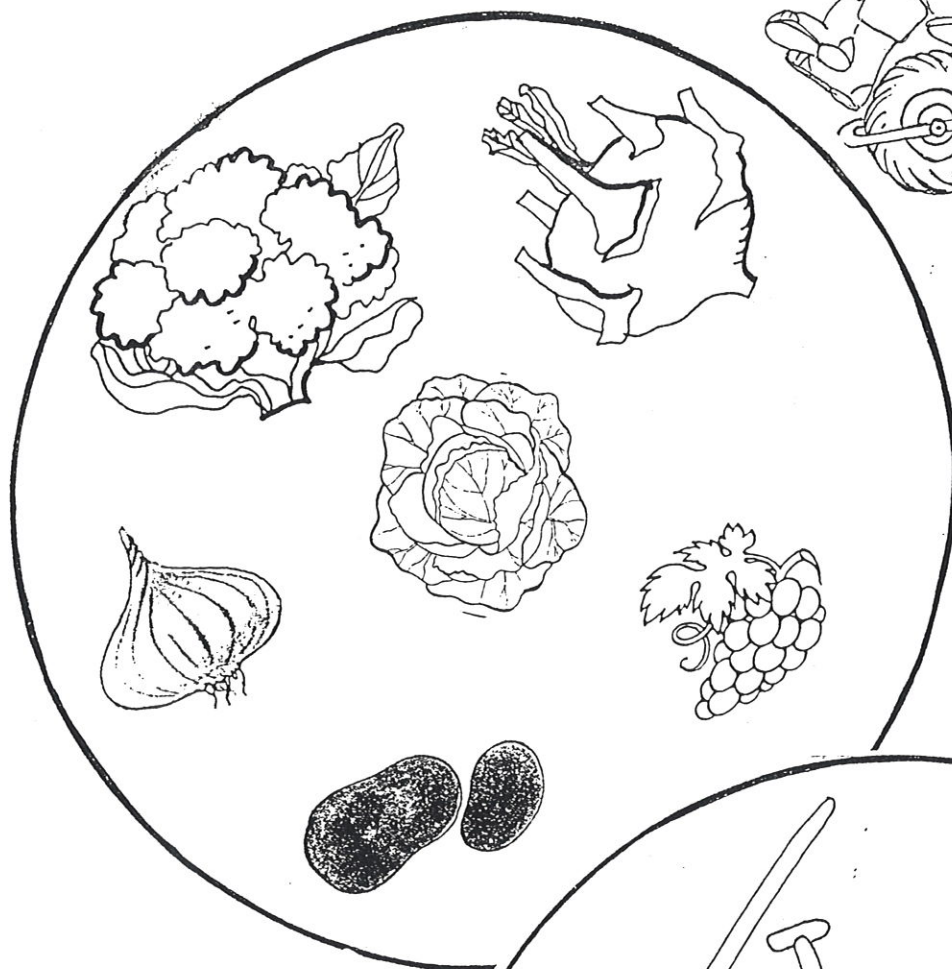
Český jazyk – vypravování, popis

Prvouka – ovoce, zelenina, nářadí

Kompetence:

- žáci umí vyjádřit a obhájit svůj názor
- žáci poznají nářadí a vědí k jaké práci se používá
- žáci znají ovoce a zeleninu

Ale, ale tady není něco v pořádku! Přijďte na to co?
To, že odpočívám to není. I zahradník si
někdy potřebuje dát šlofíka. V každé skupince
je 1 věc, která tam nepatří. Najdi ji a škrtni.

4.1.1.4. Pracovní list č.4

Téma: Ovoce a zelenina

Obsah: Samostatné vylustění rébusu

Časové rozvržení : 10 - 15 min.

Pomůcky : Pracovní list, pastelky a pero

Motivace : Teď si vyzkoušíme, jak dobře žáci znají písmenka. Ti kteří správně zakroužkují všechna písmenka, odhalí ukrytý obrázek.

Zadání úkolu: Každý sám si potichu přečte zadání úkolu. Potom ho jeden z žáků přečte nahlas. Samostatně vypracují úkol. Na připravenou linku napíší psace název obrázku.

Pokyny pro učitele: Tento úkol je vhodný hlavně pro děti s dyslektickými problémy. Některým může pomoci ukazovat si prstem tučně vytištěné písmeno v zadání úkolu. Podle něj pak vyhledá a zakroužkuje stejná písmena v rámečku.

Mezipředmětové vztahy: Český jazyk – psaní písmen, poznávání písmen

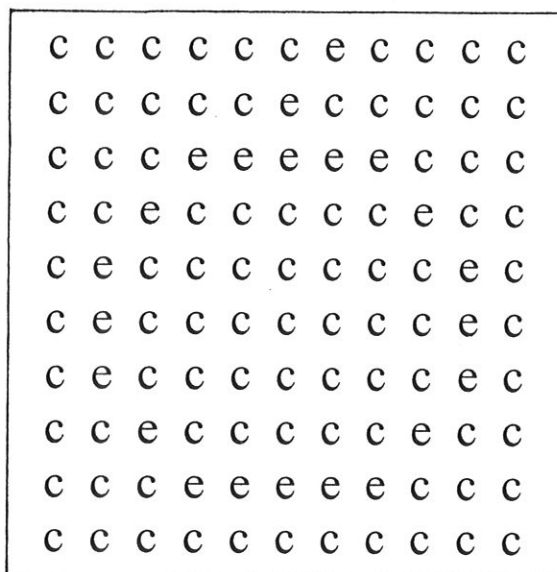
Prvouka – ovoce

Výtvarná výchova – vybarvování

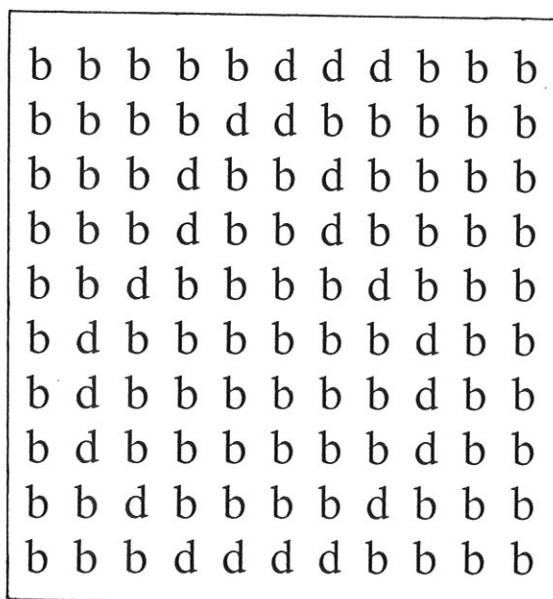
Kompetence:

- žáci samostatně vypracují úkol
- žáci umí rozlišit a vyhledat stejná písmena
- žáci podle obrysu poznají obrázek
- žáci umí psace napsat název vzniklého obrázku

1. Písmenka e dej do červeného kroužku. Vzniklý obrázek pojmenuj a vybarvi.

2. Písmenka d dej do zeleného kroužku. Vzniklý obrázek pojmenuj a vybarvi.

4.1.2. Pracovní listy pro 2. ročník

4.1.2.1. Pracovní list č.1

Téma: Pokojové rostliny

Obsah: Péče o pokojové rostliny

Časové rozvržení : 25 min.

Pomůcky : Pracovní list a pastelky

Motivace : Úvodní rozhovor zavedeme na téma pokojové rostliny. Ptáme se žáků, zda mají nějaké doma, zda se o ně starají a jakým způsobem o ně pečují.

Zadání úkolu: Žáci si společně přečtou zadání úkolu a názvy činností, které jsou napsané v květech. Společně vybereme ty činnosti, které tam nepatří. Poté žáci vybarví květy podle vlastní fantazie. Nakonec mohou vybarvit zahradníka Pepíka.

Pokyny pro učitele: Žákům vysvětlíme, že jde o květiny vymyšlené, ne skutečné, proto mají zvláštní tvary okvětních lístků. Mohou si květy vybarvit zcela podle své fantazie.

Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova – vybarvování

Český jazyk – vypravování, popis činnosti

Prvouka – rostliny

Průřezová témata: Enviromentální výchova

Kompetence:

- žáci umí pečlivě bez přetahování vybarvovat
- žáci umí formulovat a vyjadřovat své myšlenky
- žáci umí vypravovat své zážitky
- žáci dokáží rozlišovat mezi vhodnými a nevhodnými činnostmi

1. Vybarvěte kytičky s činnostmi, které děláte, když pečujete o pokojové rostliny.

